

ISIMU JAMII

1. (a) - Lugha elezi imeumika
  - lugha takirri
  - Lugha mseto hutumika
  - Serntensi fupi fupi hutumika
  - Kanuni za lugha hazizingatiwi
  - Huendesha kwa malumbano na ngonjera (hoja 6x1=al. 6)

- (b) (i) Mazungumzo hulipiwa – kupunguza gharama kupoteza mda (hoja 2x1=al. 2)
(ii) Uhusiano wao wa kielimu
  - Athari ya asili ya kifaa cha mawasiliano
  - Kuonyesha ubwana
  - Mazingira ya mazungumzo (hoja 2x1 = 2)
  - Kwa kuwa wanajua zaidi ya lugha moja

2. Ushindani kutoka lugha nyingine kama kiingereza
  - Hadhi – Kiswahili kimedumisha
  - Athari za lugha ya mama
  - Mitazamo hasi kuhusu Kiswahili
  - Kutokuwepo kwa sera mwafaka kuhusu matumizi ya lugha ya Kiswahili kwa muda mrefu
  - Kuhusishwa kwa lugha ya Kiswahili na dini ya kiislamu/ eneo la pwani
  - Wamishenari walieneza dini zao kwa lugha ya kiingereza
  - Kutokouwa na vitabu vya kutosha vilivyoandikwa kwa Kiswahili
  - Uchache wa wataalamu wa lugha ya Kiswahili
  - Mkazo wa ufundishaji wa lugha za kikabila katika shule za msingi
  - Kuwepo kwa sheria katika shule kuwa Kiswahili kizungumzwe siku moja kwa juma
Lugha imetengwa katika matumizi ofisini za kiserikali

3. a) hospitalini/ uwanja kisayansi
b) Sifa za sajili ya hospitalini Matumizi ya msamiati maalum
Matumizi ya vifupisho ambavyo vinaeleweka na wanaohusika na uwanja wenyewe
Kuwepo kwa maelezo yanayoambatanishwa na michoro kujaliza maelezo yanayotolewa
Matumizi ya alama zinazohusishwa na taaluma ya hisabati hasa katika maagizo ya
kutumia dawa
Huweza kuwepo na matumizi ya maneno ya kilatini yanayohusishwa kwa kiasi kikubwa
na taaluma hii
Huweza kutumia neno mgonjwa kumweelezea mtu badala ya jina k.m yule mgonjwa wa
homa ameruhusiwa kwenda nyumbani
Utohozi wa maneno hutumika
Kuna kuchanganya ndimi
Lugha hii ni ya heshima hasa upande wa mgonjwa

Sarufi huzingatiwa   Zozote $7 \times 1 = 7$ Mahojiano kati ya mgonjwa na daktari

4. Mikakati inayoweza kuchapuza kukua na kuenea kwa Kiswahili nchini Kenya
- i) Sera madhubuti – hii itaelekeza hatua za kupanga na kuendeleza lugha. Pia itabainisha nyanja na maeneo ya matumizi ya Kiswahili
  - ii) Kuimrisha Kiswahili – kitumiwe kama lugha ya kufundisha baadhi ya masomo, somo la lazima n.k
  - iii) Ufadhilli wa miradi ya utafiti
  - iv) Maandalizi mema ya walimu na wataalamu wa Kiswahili
  - v) Kubuni vyombo vya kukuza Kiswahili
  - vi) Kusisotiza matumizi ya lugha sanifu
  - vii) Serikali kufadhili uandishi na uchapishaji wa vitabu vya sarufi
  - viii) Kuingiza Kiswahili kwenye kompyuta
  - ix) Kuunda jopo la kitaifa la wataalamu – lengo leo ni kutoa mwongozo kuhusu Kiswahili na maendeleo yake
5. (a)- Matumizi ya sheng' katika lugha ya Kiswahili
- Kushushwa hadhi ya Kiswahili – Kiswahili kimepewa nafasi finyu ukilinganisha na Kiingereza
    - Vyombo vya habari – vinatumia lugha ya Kiswahili ovyo ovyo bila kuzingatia usanifu wake.
    - Ushindani mkubwa ambaa Kiswahili kinapata kutoka lugha nyingine k.m. kifaransa, kingereza.
    - Kutokuwepo kwa mwongozo na taasisi inayokuza na kuendeleza msamiati na istilahi za Kiswahili.
    - Kutokuwepo kwa waandishi wa kutosha wanaoandika katika lugha ya Kiswahili sanifuUGU*
    - Ukosefu wa ufadhili wa kufanya utafiti katika lugha ya Kiswahili
    - Kutokuwepo kwa sera madhubuti au imara kuhusu matumizi ya Kiswahili sanifu
    - Kasumba ya kikoloni mionganoni mwa watu
  - (b) kutilia mkazo ufundishaji ufaao wa kiswahili katika shule na taasisi zote
    - Kupitishwa kwa sera nzuri kuhusu Kiswahili, kuhimiza kuwepo kwa idara za Kiswahili katika taasisi nchini
    - Kubuniwa kwa vyombo vya kukiendelza Kiswahili kukisambaza na kuhimiza matumizi yake
    - Wachapishaji kuhimizwa kuchapisha kazi za Kiswahili sanifu ili wananchi na wanajamii kwa jumla kufaidika.
    - Kuwepo kwa vipind vya redio na runinga ambavyo vihinamiza matumizi sanifu ya lugha ya Kiswahili.
    - Serikali kutenga fedha kila mwaka ambazo zitachangia katika utafiti na maendeleo ya Kiswahili
    - Kuanzishwa kwa tuze zitakazopewa waandishi wanaoandika kazi nzuri zinazosaidia ukuzaji wa kiswahili.
    - Kuhimiza uchapishaji wa magazeti mengi ya Kiswahili
6. (a) huchanganya lugha hasa kiswahili na kingereza k.m. utado, anani enjoy.
- Hufupisha maneno k.m. mtoi, tao, Nai , Kach

- Hutumia misimbo k.m. keja, ocha, ndae
  - Lugha fiche k.m. ganja (bangi), mapai (polisi)
  - (b) Mashindano na lugha zingine kama Kingereza.
  - Kasumba kwamba lugha ya kiswahili ni duni/ya watu wasiosoma.
  - Sura mbov za serikali
  - Ukosefu wa taasisis maalum za kuendeleza kiswahili.
  - Matumizi ya 'sheng' yanadidimiza kiswahili (zozote 5x1=al.5)
7. (a)Lugha ya vijana
- (b) •Kubadilisha msimbo –usifikirie kila kitu unaona ni reality.
    - Si lugha sanifu-Najua ma-mission ni nyingi lakini jo, mambo imebadilika
    - Matumizi ya sheng- Ma-mission
Ku-chill
Uki-regret
    - Matumizi ya sentensi fupi- Ni kibaya maze
Ni poa kuchill
    - Kuchanganya msimo-Kuchill ;Ukiregret ;Ma-mission.
Tuza ½ kwa kila sifa inayotolewa na ½ alama kwa mfano
- (Jumla al.4)
- (c)•Ukosefu wa msamiati.
    - Kukubalika katika kikundi fulani.
    - Kujitambulisha na lugha fulani au kuonyesha umahiri katika lugha zote mbili
  - (d)•Kutilia mkazo ufundishaji ufaao wa Kiswahili.
    - Kupitishwa kwa sera nzuri inayoweka wazi malengo ya serikali kuhusu lugha hii.
    - Kuhimiza kuwepo kwa idara za Kiswahili katika taasisi za juu ili kuendeleza utafiti.
    - Raia kukumbushwa kuionea fahari lugha hii.
    - Wachapishaji kuhimizwa kuchapisha machapisho ya Kiswahili.
    - Vipindi vyta redio na runinga viwepo vyta kuhimiza matumizi fasaha ya Kiswahili.
    - Kiswahili kuwa msingi muhimu katika taasisi za elimu. k.m.Daktari asiweze kuwa daktari bila kuonyesha uwezo mzuri wa lugha ya Kiswahili.
8. (i) Sehemu za kuabudu/ ibada / mzungumzo ya Kristo
- (ii)(a) Matumizi ya lugha ilijojaa upole/ unyenyekevu
- (b) Msamiati maalum unaohusiana na dini Fulani. Kwa mfano ,Yesu“ okoka, ,
Mungu asifiwe’ , Halleluya, , Amen’ dini ya kikikristo
  - (c) Huweza kuwapo matumizi ya maneo au makuu kutoka kwa Bibilia m.f. usiwe kama Yona, Paulo na Sila.
  - (d) Huwepo matumizi ya msamiati ambaa unaeleweka tu katika muktadha huo wa mazingira yanayohusika tu. Mungu anaendelea kunibariki. ,Amen“
  - (e) Lugha haina matumizi ya misimu au hata lugha inayonekana kama isiyozingatia adabu; huwa lugha yenyte tasfida.
  - (f) Majina yanayofungamana na ibada inayohusika, injili, sala, Mungu, Bwana asifiwe

- (g) Matamshi au lafudhi ya utamkaji wa maneno kutegemea mazingira fulani ya ki-ibada
- (i) Dini
  - (ii) Biashara
9. (a) Sajili ya bungeni
(b) Sifa
- Msamiati na istilahi huhusiana na bungeni k.m. vikao vya bunge, spika, mesi, karani n.k.
  - Hurejelea sheria za nchi au katiba katika kutetea hoja fulani inayojadiliwa
  - Lugha ya heshima katika mawasiliano na majadiliano-Mheshimiwa spika
  - Kuchanganya ndimi katika mijadala, ili kujieleza vyema
  - Wabunge hutaja msamiati unaorejelea sheria na kanuni za bunge wanapojadiliana kuhusiana na maswala mbali mbali, hasa shughuli za kinidhamu (zozote 4 x 2= al. 8)
- 10.
- (i) Kuwepo kwa vipindi vya redio na runinga ambavyo huhimiza matumizi ya lugha sanifu
  - (ii) Uchapishaji wa vitabu vya kisarufi
  - (iii) Ufundishaji wa Kiswahili kuwa somo la lazima shulenii
  - (iv) Kiswahili kinaendelezwa kitaaluma katika vyuo vikuu
  - (v) Mashirika mbalimbali yanayoshughulikia uimarishaji wa lugha ya Kiswahili kwa mfano Chakita, Chakike
  - (vi) Mashindano ya uandishi
  - (vii) Kukariri mashairi katika tamasha mbalimballi
  - (viii) Kuandaliwa kwa semina na warsha mbalimbali zinazoshughulikia lugha ya Kiswahili Kilitangazwa kuwa mojawapo ya lugha za bunge
- 11 (a) – Kurejelea sura au aya za maandishi matakatifu kama Bibilia, kurani n.k.
- Kuna msamiati maalum kama kasisi, shehe, kadhi, hekalu, jehanamu n.k.
- Matumizi ya ishara za mwili hutamalaki. Haya hulenga kuwanasa wasikilizaji wa kudunisha hali ya kusikiliza. s
- Matumizi ya lugha huhusisha kubadilikabadilika kwa sauti kutegemea madhumuni na matakwa ya msemaji.
- Ni lugha ya upole na kunyenyeka.
- Kuwa na hali ya kuzungumza kwa pamoja hasa katika maombi
- Lugha inayotumiwa huwa ya wastani, isiyo ngumu kueleweka au nyepesi.
- Ni lugha ambayo mtu hapewi fursa ya kuuliza swali
- Ni lugha ya unyonge na hutumiwa sana wakati mtu/watu wamefikwa na msiba
- (b) - Muktadha wa matumizi au mazungumzo
- Wahusika na uhusiano wao
  - Umri wa wahusika
  - vyeo vya wahusika wa mazungumzo
  - Tabaka au nafasi ya kijamii ya wahusika wa mazungumzo
  - Madhumuni ya mawasiliano au mazungumzo
  - Mada zinazozungumziwa
  - Jinsia ya wahusika wa mazungumzo

- Lugha aizungumzayo mzungumzaji

12. i) - Hii ni sajili ya magari ya uchukuzi
- Inatokea katika kituo cha matatu au barabarani gari linaposimama kubeba abiria
- Kuna utingo anayetangaza kiasi cah nauli kwa wasafiri wanaotaka kulipa malipo nafuu
- ii) - Kuna matumizi ya lugha maalum kama 46, ingia twende shona
- Kuna kutaja vituo mbalimbali ambako gari litapitia
  - Ni lugha ya kuchanganya ndimi kama vile "driver" n.k
  - Inatumia misimu au simi k.m hashuu, dinga n.k
  - Haizingatii sarufi sanifu k.m inakunywanga, sinako n.k
  - Sentensi ni fupi fupi
  - Ina ucheshi mwinci
- TAZAMA**
- i. Kwa kila kosa la sarufi mtahiniwa huadhibiwa nusu alama
  - ii. Mtahiniwa haadhibiwi zaidi ya nusu ya alama alizozipata katika kila swali
  - iii. Kwa kila kosa la tahaja, mtahiniwa huadhibiwa nusu alama hadi jumla ya makosa sita
13. a) Muktadha wa ndoa/ arusi/ kuzungumza juu ya mahari
- b)
- i. Lugha ya kujibizana
  - ii. Kukatana kalmia/ kauli
  - iii. Sentensi fupifupi- lugh ya mkato
  - iv. Kuna matumizi ya udokezo mfano au ni.....
  - v. Lugha ya kupatana/ kuelewana mfano basi lete hao ulio nao...
  - vi. Lugha ya kujisifu mfano huyu motto wangu nimemsomesha
  - vii. Lugha ya ahadi
  - viii. Lugha ya istiara mfano je mbuzi hao ni wa mfuko au.....
  - ix. Lugha yenye misemo- kujenga ukwe
- TAZAMA sarufi/ isimu jamii
- 1. Kwa kila kosa la hijai mtahiniwa huadhibiwa $\frac{1}{2}$ alama hadi jumla ya makosa sita
  - 2. Kwa kila kosa la sarufi mtahiniwa huadhibiwa $\frac{1}{2}$ alama
- Mtahiniwa asiadhibiwe zaidi ya nusu ya alama alizozipata katika kila swali.